

ЦРКВЕНА ДИСЦИПЛИНА ПОД ПРИЗМОМ КАНОНСКОГ ПРЕДАЊА

Канонско предање је један од кључних аспеката нашег Светог предања. Генерације и генерације Хришћана су формирале свој етос имајући за водича богослужбени живот Цркве, посебно Свету Евхаристију, Свето Писмо, Канонске зборнике и Житија светих. Појединачно узети, ови се видови Светог предања налазе, већ дуже време, у кризи поимања, а нарочито у кризи усвајања, значаја и утицаја који треба да имају на свакидашњи живот Хришћана. То значи да и Свете каноне Цркве углавном не познајемо и занемарујемо, или их пак тумачимо као законске одредбе, које будући строге, нарочито у сфери моралног живота, одбацујемо као директно неприменљиве.

Други појам поменут у нашем наслову је црквена дисциплина, који је као такав, постао готово непознат у црквеном животу. За многе, живот у Цркви и њихов хришћански статус, не обавезује. Од Цркве се само, с времена на време, «узима». Она се идентификује као сервис коме прибегавамо када желимо да задовољимо поједине религиозне или обичајне потребе. Уврежено је мишљење да је Православна Црква «либерална», јер од верника ништа не тражи, нити подразумева одређену црквену дисциплину. Оваква и слична мишљења стварају одређену проблематику коју ћемо покушати да осветлимо ослањајући се и подсећајући на Канонско предање Цркве.

Равнодушност према богослужењу

Хришћанство се у историји појављује као Црква, као «мало стадо» (Јн 10,3), али стадо од почетка организовано и састављено од чврсто одређених верника, међу којима влада, по себи разумљива, дисциплина која је израз, али и услов, њиховог спасења. Флуидно и недисциплиновано чланство рана Црква није толерисала. Она је тражила одговорну одлуку о томе коме ће се служити «Богу или мамону» (Мт 6,24). Добар поредак, организованост и дисциплина су у Цркви нешто што се подразумева, јер «Бог није Бог нереди, него мира (1. Кор 14,33). Како се Црква односила према онима који нередовно долазе показаће нам 80. канон Светог шестог (Трулског) васељенског сабора који каже :

Епископ, или презвитер, или ђакон, или други који припада клиру, исто и лаик, који нема никаквог неодложног посла и нужде да за дуже времена мора остати удаљен од своје цркве, него борави у граду, а неће да дође у три недељна дана током три седмице на црквено сабрање, ако је клирик нека се свргне, а ако је лаик, нека буде удаљен од црквене заједнице (поновљено 11. правило помесног Сардичког сабора из 343. год., а оно се, опет, позива на још старије 21. правило сабора у Елвири, Шпанија, одржаног 307. год.).

Оци Трулског сабора (7. век) само потврђују и дају општи значај ономе што је од давнина било познато, а везано је за црквену дисциплину, односно учествовање у црквеном сабрању. Под доласком на црквено сабрање правило подразумева учествовање у Светој Евхаристији у недељни дан, а не било какав, или у било које време, долазак у Цркву, јер данас, и такво схватање постоји, да доћи у Цркву значи «свратити» да се запали свећа, или поседи мало у Цркви. Са становишта Канонског предања, и не само њега, Св. Евхаристија је једино мерило «доласка». Свети Јован Златоусти (4. век) о истом проблему каже следеће :

Како да не жалимо оне, који се ретко обраћају и мало прилазе к светој Цркви, тој општој матери свију ? Какав посао можеш да наведеш, који би пречи био од тога ? Какав збор може да буде кориснији од збора црквенога ? Или шта те пречи да то не учиниш ? У седмици је седам дана, тих седам дана Бог није с нама разделио тако, да би Себи задржао више, а нама дао мање; Он их није ни на двоје преполовио : није три узео и три дао, него је теби оставио шест дана, а Себи само један задржао. Па ти нећеш ни у тај дан да се уздржиш од земаљских послова, него као што чине светогрдници, тако и ти поступаш према томе дану, отимајући га и употребљавајући га на земаљске послове, а знаш да је то свети дан, који је одређен да се слуша духовна наука. Па шта ја говорим о целом дану ? Оно што је учинила удовица при дељењу милостиње (Мк 12,42), то учини и ти у погледу времена у дану. Она је положила две лепте и заслужила је велику милост у Бога; употреби и ти два сата за Бога, и унећеш у кућу своју добит многобројних дана. Нећеш ли, тада пази, да не изгубиш трудове многих година ради тога, што нећеш ни за мали део дана да се уздржиш од земаљских послова ! Ако ти долазиш овамо у години само један или два пута, то кажи, чему можемо ми да те научимо у погледу душе, тела, бесмртности, небескога царства, муке, пакла, Божијег

дуготрпљења, покајања, крштења, опроштаја грехова, виших и нижих ствари, човечије природе, анђела, сплетака демонских, лукавства ђавола, морала, догмата, праве вере, нечастивих јереси ? А све ово, и још много више, мора Хришћанин да зна и на све то да одговара, кад га питају. Међутим од свега тога ви не можете ни најмањи део да знате, кад долазите овамо тек једанпут и то успут, и кад је какав празник, а не што вам је душа побожно расположена (цитирано према Н. Милашу у његовом тумачењу поменутог канона).

Нека буде удаљен од црквене заједнице ... Дакле, онај који је својом слободном вољом, вером и покајањем био крштен и тиме постао активни члан Цркве са превасходним циљем учествовања у евхаристијском сабрању и причешћивању, опет својом вољом и својим немаром губи статус активног живљења у Цркви и постаје *блудни син* који се удаљио од Оца у земљу далеку (Лк 15, 17-19)¹. Одлучујући свога недисциплинованог и немарног члана, Црква се нада да ће код њега, ипак, наступити покајање и Она му двери покајања никада не затвара. Али, ово се покајање разликује од онога које претходи и води крштењу. Овде се ради о покајању крштене особе. Данашња пракса небројених улазака и излазака из Цркве, односно небројених покајања крштених особа, није од почетка прихватана као правило. Од апостолског доба па све до половине 5. века, када се оваква пракса устаљује, а покајна дисциплина слаби, постојала је дилема колико се пута неко може покајати после крштења. Довољно је присетити се Јерминог Пастира (2. век) где читамо *Чух велим, Господине, од неких учитеља да нема другог покајања осим онога када смо сишли у воду (крштења) и добили опроштај наших ранијих грехова. Он ми (на то) рече : Добро си чуо, јер је тако. Требало је да онај који је добио опроштај грехова (у крштењу) више не греши, него да живи у чистоти* (цитирано према *Дела апостолских ученика*, Врњачка Бања-Требиње 2002., стр. 335) до познатог случаја *палих* у време светог Кипријана Картагинског (половина 3. века), па разумети да се до садашње праксе није дошло без дилема и недоумица. Данашња пракса везивања Св. тајне покајања и причешћа се ослања на наш канон и има у виду категорију верника који нередовно долазе на црквена сабрања. Црква их пред Св. причешће поново прима под своје окриље као покајнике, да би се они причестили и одмах затим поново изашли из Цркве и

---

¹ види Н. Афанасјев, *Ступање у Цркву*, Вршац 2002., стр. 268

били одлучени, јер их нећемо видети до, рецимо, следећег поста, и тако у недоглед. Основно питање које можемо поставити је да ли се ова, очигледно нездрава, ситуација може превазићи? Одговор на постављено питање се пре може дати указивањем на циљеве и осветљавањем и разумевањем проблематике, него ли заузимањем неког одређеног и стриктног става. Као што смо већ видели проблематика није нова. Црква се са њом сусрела од 4. века кроз жељу већине грађана тадашње Римске империје да уђе у Цркву и то не увек из искључиво религиозних разлога. Овај секуларизовани део верника, кроз векове све до данас, остаје изазов Цркви да тражи подношљива, никада идеална, решења. И данашња пракса јесте један од могућих одговора. Што се саме секуларизације тиче, у ближој будућности, по нашем скромном мишљењу, не можемо очекивати слабљење тог процеса, напротив. Али и такви, секуларизовани, нередовни верници «традиционалисти» остају, ипак, чланови Цркве и она их се не сме, нити може одрећи зарад акривијске примене овог или било ког канона. Расветљавање проблема значи да пракса коју Црква примењује на ову категорију верника не треба да постане опште, нити једино правило. У Цркви постоје, истина у огромној мањини, али ипак, постоје и њихов број расте, и они који желе да живе хришћанским и црквеним животом у правом смислу те речи. Они су онај *свети остатак*, квасац који може, ако то буде воља Божија, да накваси и шире тело Цркве, а на њих се не могу примењивати, или бар не сва, правила која важе за претходне, нити они треба на било који начин да снесе последице постојања нередовних и млаких верника (ту нарочито мислимо како на праксу причешћивања тако и повезивања покајања и причешћивања – не можемо кроз Св. тајну покајања пред причешћем поново у Цркву примати оне који су већ у Цркви и који од Ње нису ни били одлучени). Хтели ми то или не, сам нас живот нагони да развијамо две праксе, али бар да то буде са јасном свешћу шта је оно што је Цркви сагласно, а шта је оно што представља снисхођење и докле оно може да иде.

Оно што је сама суштина канона није време доласка у Цркву. Није толико битно да ли је то три недеље или три месеца. Суштина се налази у глаголу *неће*, чиме оци Трулског сабора распознају да верник у својој хијерархији вредности не ставља Бога и спасење на прво место, а исто тако, он «неће» да у евхаристијском сабрању види простор и начин спасења. Тим својим

ставом се он одваја од тела Цркве и пројављује неки свој други, а не црквени идентитет.

Нередовно причешћивање клирика и лаика

Сматрамо да је питање редовног или ретког причешћивања уз пост давно, бар у теорији, решено, тако да не желимо, нити има потребе, да понављамо оно што је давно већ од других речено. Желимо само да укажемо на два канона који се баве овом проблематиком која се, такође, тиче црквене дисциплине. Реч је о 8. и 9. Апостолском канону који гласе :

- *Ако се неки епископ или свештеник или ђакон или неко други из свештеничког реда, не причести када бива свети принос, нека каже разлог због чега је тако поступио. Ако је тај разлог прихватљив, нека му буде опроштено. Ако не каже разлог, нека буде одлучен јер је проузроковао штету народу и навео на сумњу онога који је обављао принос, као да га није правилно учинио.*

- *Све верне који долазе у храм и слушају (речи) Светог Писма, а не остану за време молитве и светога Причешћа, треба одлучити као оне који изазивају неред у Цркви (цитирано према Књизи правила, Шибеник 2003.).*

Као што можемо видети, долазак у Цркву, учествовање у Св. Евхаристији и причешћивање су нераскидиво повезани. Верни који на било који начин нарушавају овај след корака изазивају неред и треба их одлучити. Исто то важи и за клирике који се не причешћују «кад бива свети принос». Рана Црква није познавала категорију посматрача на Св. Евхаристији. Постојале су категорије оглашених и покајника, које су бивале отпуштане после Литургије речи и нису могли да остану на Литургији верних. За оне који су остајали, тј. за верне, је било питање њихове црквене дисциплине и апсолутно подразумевајуће да се и причесте «када бива принос». Ако се ово односи на лаике, тим пре се односи на клирике. Они су дужни и да кажу разлог због чега се нису причестили јер уносе још један, додатни вид нереди у Цркву, односно излажу сумњи онога који је принео дарове да то није учинио правилно и да они не желе да имају заједницу с њим. Никодим Милаш се, мислимо сасвим оправдано, не слаже са мишљењем Зонаре и Валсамона који сматрају да се ово односи само на клирике који саслужују началствујућем и каже да *овакво тврђење (Валсамона, Зонаре и Аристина) није основано, види се јасно из самих речи овога правила*². Из

---

² *Правила Православне Цркве са тумачењима*, Нови Сад 1895., стр. 64

мишљења најзначајнијих тумача Св. канона из 12. века закључујемо да је у то време увелико било позната категорија клирика «посматрача».

Заправо, основни проблем који се данас појављује у тумачењу и примени ових канона крије се у различитим приступима питањима црквеног живота и дисциплине, тј. у разлици између индивидуалног и црквеног приступа. Ако црквени живот схватамо на индивидуалистички начин, онда сваки верник, па и клирик, има пуно право да сходно свом тренутном стању и расположењу, одлучује да ли ће се или неће причестити, и све се то искључиво тиче њега самог, његове вере и његовог духовног узраста. При оваквом приступу, кроз и у Св. Евхаристији, имамо директне везе појединачних верника са Богом, али не и међусобне везе. На овај се начин губи из вида Црква као Тело Христово, као сабрање, као заједница.

У супротном случају, који имају у виду поменути канони, одстрањује се свака могућност индивидуализма. Верни су ти који сачињавају Цркву, Црква је та која приноси дарове да би и они и Црква били освећени (*ниспошљи Духа Твога Светога на нас и на ове предложене дарове*) и да се тако причешћивањем сједињујемо са Господом и једни са другима, предокушајући радост будућег Царства Божијег. То значи да онда када бива молитва Цркве (такве службе почињу возгласом *Благословено Царство...*) престаје да постоји индивидуално, ми деламо као Црква, тј. јединствено и заједнички.

Наравно да овакав приступ подразумева литургијску катихизацију, која углавном одсуствује из нашег црквеног живота, и наравно да се он односи на верне у пуном значењу тога појма.

Црквена дисциплина поста

Придржавање Црквом прописаних периода поста је важан елемент црквене дисциплине. Хришћанин на тај начин, саображава свој лични животни ритам недељном и годишњем ритму Цркве који је пак условљен годишњим распоредом Господњих празника. Правило о обавезности поста налазимо у канонима св. Апостола и то у 69. :

Ако неки епископ или свештеник или ђакон или ипођакон или чтец или појац, не буде постио свету Четрдесетницу пред Пасхом, или среду и петак, осим ако није спречен неком телесном немоћи, такав да буде свргнут. Ако је лаик, нека буде одлучен.

Једина могућност разрешења коју канон предвиђа је, као што видимо, телесна немоћ.

56. канон Трулског сабора предвиђа од чега се то уздржавају Хришћани у току поста :

Сазнали смо да у Јерменији и по другим местима, суботама и недељама свете Четрдесетнице неки једу сир и јаја. Због тога установљујемо и ово : да у Цркви Божијој, по свој васељени, буде исти поредак, те да се пост мора очувати уздржавањем од свега што је заклано, а такође и од сира и јаја (јер то двоје су такође продукт од онога чега се уздржавамо). Који се овога не буду придржавали, уколико су клирици, нека се свргну, а ако су лаици, нека буду одлучени.

Ово је најопштије правило које се тиче начина поста. Црквени живот и искуство су током векова формирали различите ступњеве строгости поста који воде рачуна о узрасту, телесном здрављу појединих Хришћана, могућностима, а у последње време и о загађености природне околине итд., што се оставља договору и расуђивању свештеника и верника, али свакако, у оквирима горе поменутог правила. У правом смислу речи постити значи не јести ништа, или јести после 9 часа, тј. увече и то само хлеб и воду. Из оваквог начина поста је проистекао и поредак вечерњих Литургија уочи великих празника, као и вечерње служење Литургије Пређеосвећених дарова у току Великог поста. Овакав строги пост је предвиђен за неевхаристијске дане – када се не може служити Св. Евхаристија, онда је и време строгог поста и жалости. Али, у сваком случају, пост значи уздржање и претпоставка је духовне надградње, а никако не изражава презир према творивини Божијој или пак, разликовање чисте од нечисте хране. 53. апостолски канон изричито осуђује такав однос према храни :

Ако се неки епископ или свештеник или ђакон клони меса и вина у празничне дане јер се гнуша, а не због напредовања у добру, такав нека се свргне јер је жигосан на својој савести и постаје повод за саблазан другим људима.

Канони нису строги само према онима који крше предвиђене постове, већ и према онима који посте (строго) онда када то није Црквом предвиђено.

Ако неко од клира буде затечен да пости у дан Господњи- недеља (мисли се на строги пост) или суботом, осим на Велику суботу, такав нека буде

свргнут. Уколико је лаик, нека буде одлучен (64. апостолско правило које понавља и 55. канон Трулског сабора).

Као што видимо и по питању поста црквени поредак не трпи индивидуализам, односно да свако пости кад хоће, колико хоће и како хоће. У том случају је то дијета, а не пост. Пост је уткан у целокупни хришћански живот и не може се посматрати од њега издвојено. Он тако губи своју црквену димензију и сам смисао.

Закључак

Разматрајући поједина питања црквене дисциплине наше су намере биле следеће :

1. да учинимо, бар делимично, јаснијим и приступачнијим Канонско предање Једне Свете Саборне и Апостолске Цркве које је мало познато већини верника
2. да скренемо пажњу на значај питања црквене дисциплине и на њену повезаност са основним приступом нашој вери – индивидуалистичким или црквеним. Што је у Цркви више индивидуализма то је мање доброг поретка и дисциплине, и обрнуто - када је приступ утемељен на еклисиолошким основама, а посебно на Св. Евхаристији, онда се и разматрана питања појављују у сасвим другом светлу.